

Die interpretasiereël in die Suid-Afrikaanse kontraktereg – Deel Twee

Abstract

The interpretation rule in the South African law of contract – Part Two

In the first part of this article (that appeared in the June 2016 issue of this journal), the author analysed the development and current application of the interpretation rule in the South African law of contract. In the second part of this article, the author investigates in detail whether the current application of the interpretation rule is in line with the South African contractual liability approaches. The basis of contractual liability is briefly examined and how this concept is expressed as the common intention of the parties when a contract is entered into. Finally, the reasons for the existence of the application of the interpretation rule are critically investigated. It is argued that, although there has been considerable progress in terms of the admission of extrinsic evidence in the interpretation of contracts in the South African law, there is still a large degree of confusion and the current application in terms of the admission of extrinsic evidence in the interpretation of contracts still falls short. It is, therefore, recommended that legislation seems to be the only workable solution to rectify the problems pertaining to the interpretation rule once and for all.

1. Kritiek teen die interpretasiereël in die lig van die kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings

1.1 Huidige kontraktuele aanspreeklikheids- benaderings

In 'n onlangse studie is die standpunt ingeneem dat daar regverdiging is vir drie algemene benaderings tot kontraktuele aanspreeklikheid wat in die Suid-Afrikaanse regspraak sigbaar is:¹

- Eerstens is daar 'n subjektiewe benadering wat gekwalifiseer word deur die leerstuk van estoppel in gevalle van *dissensus*.
- Tweedens is daar 'n subjektiewe benadering wat gekwalifiseer word deur 'n direkte toepassing van die vertrouenssteorie in gevalle van *dissensus*.

---

1 Pretorius 2002:428. Hierdie gedeelte is *verbatim* herhaal vanuit Bekker (2012:270-273).

- Laastens is daar 'n objektiewe benadering wat gekwalifiseer word deur die *iustus error*-benadering.

Alhoewel die eerste benadering in teorie nog deel uitmaak van die Suid-Afrikaanse kontraktereg, is die gebruik daarvan deur die hof vir alle praktiese doeleindes gestaak na die bekende saak van *Sonap Petroleum (SA) (Pty) Ltd (formerly known as Sonarep (SA) (Pty) Ltd) v Pappadogianis*.²

Die tweede, subjektiewe benadering, bepaal die totstandkoming van 'n kontrak deur na die werklike subjektiewe bedoelings van die kontraksparty te kyk. As daar geen daadwerklike wilsooreenstemming tussen die partye bestaan nie, kan geen kontrak tot stand kom nie. Die partye is derhalwe nie kontraktueel gebonde waar wilsooreenstemming verhinder word deur een of ander faktor, soos dwaling, nie.³

Hierdie benadering⁴ geniet groot steun in die Suid-Afrikaanse kontraktereg.⁵ In *Saambou-Nasionale Bouvereniging v Friedman*⁶ het Jansen AR hierdie beginsel as volg verwoord:

In die algemeen word geleer dat die grondslag van 'n ooreenkoms *consensus ad idem*, wilsooreenstemming, tussen die partye is. Ons bronne, literatuur en regspraak[,] is deurspek met 'n terminologie en stellings wat daarop dui dat met *consensus* bedoel word die saamval van wat elke party werklik (psigologies) wil.⁷

Die teoretiese grondslag van hierdie benadering staan bekend as die sogenaamde wilsteorie.⁸

Die subjektiewe benadering word gekwalifiseer deur die toepassing van direkte vertrouensbeskerming. Volgens direkte vertrouensbeskerming kan 'n kontraksparty gebonde gehou word aan 'n kontrak indien hy die redelike vertrou by die ander kontraksparty gewek het dat hy dieselfde bedoeling as sodanige party gehad het. Die kontrak berus dus op die redelike vertrou wat gewek is dat daar wel wilsooreenstemming bestaan, selfs al is daar geen werklike wilsooreenstemming tussen die partye nie.⁹

Hierdie benadering is tans stewig ingeburger in die Suid-Afrikaanse kontraktereg. Ingevolge hierdie benadering word die subjektiewe benader-

---

2 *Sonap Petroleum (SA) (Pty) Ltd (formerly known as Sonarep (SA) (Pty) Ltd) v Pappadogianis* 1992 3 SA 234 (A).

3 Van der Merwe *et al.* 2012:19-20; Christie 2011:1; Joubert 1987:79; Lubbe & Murray 1988:106; Pretorius 2002:11.

4 Soos gekwalifiseer deur die meer objektiewe vertrouensteorie. Sien die bespreking hieronder vir meer hieroor.

5 *Société Commerciale de Moteurs v Ackermann* 1981 3 SA 422 (A); *Adams v SA Motor Industry Employers Association* 1981 3 SA 1189 (A).

6 *Saambou-Nasionale Bouvereniging v Friedman* 1979 3 SA 978 (A).

7 *Saambou-Nasionale Bouvereniging v Friedman* 1979 3 SA 978 (A):993.

8 Van der Merwe *et al.* 2012:19; Christie 2011:1; Joubert 1987:79; Lubbe & Murray 1988:106; Pretorius 2002:11.

9 Van der Merwe *et al.* 2012:33-34; Christie 2011:1; Joubert 1987:80; Kerr 2002:20, 23; Lubbe & Murray 1988:106; Pretorius 2002:65.

ing in die eerste plek toegepas by die vasstelling van kontraktuele aanspreeklikheid. Aangesien die subjektiewe benadering egter nie altyd aanvaarbare resultate tot gevolg het nie, het ons howe ook die toepassing van direkte vertrouensbeskerming in sekere omstandighede aangeneem.¹⁰ In *Mondorp Eiendomsagentskap (Edms) Bpk v Kemp* het die Appèlhof dit as volg verduidelik:

[Dit] word vry algemeen aanvaar dat die wilsteorie, as grondslag van kontraktuele gebondenheid in ons reg, in gepaste gevalle deur die vertrouensteorie getemper word.¹¹

Die derde, objektiewe benadering, bepaal dat die totstandkoming van 'n kontrak op die basis van die kontrakspartye se objektiewe ooreenstemmende verklarings van hul bedoeling vasgestel word, terwyl hul subjektiewe bedoelings geensins 'n rol speel nie. Daar word derhalwe gekyk na die objektiewe eksterne manifestasies van die partye se bedoelings.¹² Die teoretiese grondslag van hierdie benadering staan bekend as die sogenaamde verklaringsteorie.¹³

Die objektiewe benadering word gekwalifiseer deur die toepassing van die *iusus error*-leerstuk, waarna ook verwys word as indirekte vertrouensbeskerming.¹⁴ Aangeleenthede van *dissensus* word nie net altyd deur die howe beoordeel deur middel van 'n direkte ondersoek na die teenwoordigheid van werklike wilsooreenstemming of die redelike vertroue op die bestaan van wilsooreenstemming nie. Dikwels voer 'n kontraksparty aan dat hy nie aan 'n kontrak gebonde is nie weens dwaling aan sy kant. Ingevolge die subjektiewe benadering is bewys van 'n wesenlike dwaling in so 'n geval voldoende. Indien die ander kontraksparty nogtans so 'n dwalende party gebonde wil hou aan die kontrak, sal hy moet bewys dat daar 'n redelike vertroue van

---

10 *Mondorp Eiendomsagentskap (Edms) Bpk v Kemp* 1979 4 SA 74 (A); *Société Commerciale de Moteurs v Ackermann* 1981 3 SA 422 (A); *Horty Investments (Pty) Ltd v Interior Acoustics (Pty) Ltd* 1984 3 SA 537 (W); *Sonap Petroleum (SA) (Pty) Ltd (formerly known as Sonarep (SA) (Pty) Ltd) v Pappadogianis* 1992 3 SA 234 (A).

11 *Mondorp Eiendomsagentskap (Edms) Bpk v Kemp* 1979 4 SA 74 (A):78.

12 Van der Merwe *et al.* 2012:24; Christie 2011:1; Joubert 1987:80; Lubbe & Murray 1988:106; Pretorius 2002:48. Vir 'n goeie voorbeeld van die toepassing van die objektiewe benadering, sien *National and Overseas Distributors Corporation (Pty) Ltd v Potato Board* 1958 2 SA 473 (A):479 waar die Appèlhof hierdie benadering kortliks as volg opgesom het: "If the respondent had been a natural person who had accepted a tender according to its terms, there is no doubt that a contract would have been made when the acceptance was communicated to the tenderer, as by posting it. It would not be possible for such a natural person, if he repudiated, to escape liability by proving that he had posted the wrong letter or the like. That follows from the generally objective approach to the creation of contracts which our law follows."

13 In die Engelse reg word daar 'n "objektiewe teorie van bedoeling" toegepas. Vir meer hieroor, sien Cooke & Oughton 2000:142-145.

14 Van der Merwe *et al.* 2012:42-43; Christie 2011:313-329; Joubert 1987:79; Kerr 2002:242-243; Pretorius 2002:403; Van der Merwe 1979:13; Reinecke & Van der Merwe 1984:290, 291-292; Reinecke 1989:510.

wilsooreenstemming gewek is. Die howe het egter 'n benadering in sodanige gevalle ontwikkel wat altwee hierdie stadiums in een proses saamvat. Hierdie benadering staan bekend as die *iustus error*-benadering.¹⁵

Ten spyte van kritiek uit verskeie oorde,¹⁶ is die *iustus error*-benadering tans ook stewig in ons reg ingeburger.¹⁷ Ingevolge die *iustus error*-benadering moet 'n party wat kontraktuele aanspreeklikheid wil vryspring deur op dwaling te steun, eerstens bewys dat die dwaling wesenlik was (soos deur die subjektiewe benadering vereis). Tweedens, moet sodanige party verder aantoon dat sy dwaling redelik was. Ten aansien van hierdie aspek wyk die *iustus error*-benadering van die wilsteorie in sy ongekwalifiseerde vorm af. Deurdad die howe ook vereis dat 'n wesenlike dwaling redelik moet wees, het hulle die uitwerking wat *dissensus* deur middel van 'n subjektiewe dwaling op die bestaan van 'n kontrak kan hê, aansienlik beperk. Op hierdie wyse het die finale besluit oor die ontstaan van 'n kontrak afhanklik geraak van subjektiewe, sowel as objektiewe, faktore.¹⁸

---

15 *Horty Investments (Pty) Ltd v Interior Acoustics (Pty) Ltd* 1984 3 SA 537 (W); *Osman v Standard Bank National Credit Corporation Ltd* 1985 2 SA 378 (K); *Du Toit v Atkinson's Motors Bpk* 1985 2 SA 893 (A); *Spindrifter (Pty) Ltd v Lester Donovan (Pty) Ltd* 1986 1 SA 303 (A); *Nasionale Behuisingskommissie v Greyling* 1986 4 SA 917 (T); *Kempston Hire (Pty) Ltd v Snyman* 1988 4 SA 465 (T); *Kok v Osborne* 1993 4 SA 788 (SOK); *Maresky v Morkel* 1994 1 SA 249 (K); *Dlovo v Brian Porter Motors Ltd* 1994 2 SA 518 (K); *Lake v Caithness* 1997 1 SA 667 (E); *Goldberg v Carstens* 1997 2 SA 854 (K); *Prins v ABSA Bank* 1998 3 SA 904 (K); *Hlobo v Multilateral Motor Vehicle Accidents Fund* 2001 2 SA 59 (HHA); *Brink v Humphries & Jewell (Pty) Ltd* 2005 2 SA 419 (HHA); *Van Aartsen v Van Aartsen* 2006 4 SA 131 (T).

16 Sien byvoorbeeld Reinecke & Van der Merwe 1984:290; Reinecke 1989:509; Van der Merwe *et al.* 2012:51-52.

17 Sien die gewysdes aangehaal in vn. 14 hierbo.

18 Van der Merwe *et al.* 2012:43; Kerr 2002:243. Van der Merwe *et al.* voer aan dat die *iustus error*-benadering (bo en behalwe direkte vertrouensbeskerming) nie 'n verdere alternatiewe grondslag daargestel het ingevolge waarvan 'n party gebonde gehou kan word aan 'n ooreenkoms nie. Hulle is van mening dat die *iustus error*-benadering, as sulks, nie 'n teoretiese verduideliking is ingevolge waarvan 'n party aan 'n kontrak gebonde gehou kan word nie en dat daardie rol vervul word deur die wilsteorie soos aangevul deur die vertronesteorie. Indien 'n party se dwaling derhalwe redelik is, word hy toegelaat om op sodanige *dissensus* te steun aangesien daar geen kontrak tot stand gekom het nie. Aan die ander kant, indien sodanige party se dwaling onredelik was in die omstandighede, word die kontrak in stand gehou op grond van die vertroue wat gewek is by die kontrakafdwinger, nieteenstaande die feit dat daar nie wilsooreenstemming was nie. Pretorius (2008:660-661) steun egter nie hierdie standpunt nie. Volgens Pretorius het die Suid-Afrikaanse howe oor 'n tydperk van ongeveer 'n eeu tussen subjektiewe en objektiewe benaderings ten aansien van kontraktuele aanspreeklikheid gefluktueer. Die subjektiewe benadering neem die wilsteorie as vertrekpunt en kwalifiseer dit met die leerstuk van estoppel of die (direkte) vertronesteorie in gevalle van *dissensus*. Die meer kontroversiële objektiewe benadering, aan die ander kant, maak gebruik van 'n tipe verklaringsteorie en kwalifiseer dit met die *iustus error*-leerstuk.

1.2 Algemene benadering tot uitleg

Daar is sekere sterk objektiewe elemente teenwoordig by die uitleg van kontrakte in die algemeen in die Suid-Afrikaanse reg. In al hierdie gevalle stel die vasstelling van die bedinge van die kontrak terselfertyd die betekenis daarvan vas.

Eerstens is daar is 'n objektiewe benadering by die vasstelling van 'n stilswyende ooreenkoms. In *Standard Bank of South Africa Ltd v Ocean Commodities Inc*¹⁹ het die Appèlhof die toets neergelê vir die vasstelling van 'n stilswyende ooreenkoms. Die hof verklaar dat, om die bestaan van 'n stilswyende ooreenkoms te bewys, dit nodig is om op 'n oorwig van waarskynlikhede aan te toon dat daar onbetwiste gedrag deur die partye was wat op geen ander wyse uitgelê kan word nie as dat die partye bedoel het om te kontrakteer, en inderdaad gekontrakteer het, ingevolge die beweerde bedinge van die kontrak. Die hof sal derhalwe na objektiewe faktore kyk wat aan die nodige bewysmaatstaf voldoen om die bedoeling van die partye vas te stel. 'n Bewysstandaard wat 'n bevinding van bedoeling verteenwoordig, kan egter nie gelykgestel word aan die werklike bedoeling van die partye nie aangesien hulle nie noodwendig ooreenstem nie.²⁰

Die vasstelling van die stilswyende bedinge van 'n kontrak geskied ook op 'n objektiewe wyse. Die hof maak gebruik van objektiewe faktore om die veronderstelde bedoeling van die partye vas te stel, naamlik die besigheidseffektiwiteit (“business efficacy”) van die kontrak²¹ en waarop redelike kontrakspartye ooreen sou kom in die omstandighede van die betrokke geval.²² In hierdie opsig is die toets wat aangewend word om te bepaal of daar 'n stilswyende beding is, naamlik die “innocent bystander”-toets, dan ook geobjektifiseer.²³

In al hierdie gevalle word die bedinge van die kontrak op 'n objektiewe wyse vasgestel en berus dit derhalwe nie op subjektiewe wilsooreenstemming nie. Daar kan aangevoer word dat die vasstelling van hierdie bedinge die objektiewe verklaringsteorie ten grondslag het. Daar sal vervolgens gekyk

---

19 *Standard Bank of South Africa Ltd v Ocean Commodities Inc* 1983 1 SA 276 (A):292. Daar is 'n hele aantal sake waarin hierdie presedent bevestig is en waar verklaar is dat 'n stilswyende ooreenkoms inderdaad op objektiewe oorwegings in teenstelling met werklike wilsooreenstemming gebaseer is. Vgl. in hierdie opsig *Plum v Mazista Ltd* 1981 3 SA 152 (A):163-164; *Spes Bona Bank Ltd v Portals Water Treatment South Africa (Pty) Ltd* 1983 1 SA 978 (A):981; *Mühlmann v Mühlmann* 1984 3 SA 102 (A):124; *NBS Bank Ltd v Cape Produce Co Pty (Ltd)* 2002 1 SA 396 (HHA):408; *Joel Melamed and Hurwitz v Cleveland Estates (Pty) Ltd* 1984 (3) SA 155 (A):164; *Golden Fried Chicken (Pty) Ltd v Sirad Fast Foods CC* 2002 1 SA 822 (HHA):825. sien ook Vorster (1988:161) waar oortuigend aangevoer word dat daar ook 'n objektiewe benadering geld by die vasstelling van kontraktuele bedinge ten aansien van *naturalia*.

20 Pretorius 2002:470.

21 *Wilkins v Voges* 1994 3 SA 130 (A); *Standard Bank of SA Ltd v Durban Security Glazing (Pty) Ltd* 2000 1 SA 146 (D):164.

22 *Wilkins v Voges* 1994 3 SA 130 (A):141; Joubert 1987:67-68.

23 Van der Merwe *et al.* 2012:282.

word na hoe die howe die uitleg van uitdruklike kontraktsbedinge in die Suid-Afrikaanse reg benader.

1.3 Die uitlegbenadering ten aansien van uitdruklike kontraktsbedinge

In *Irvin & Johnson (SA) Ltd v Kaplan*²⁴ het die hof met goedkeuring verwys na die welbekende dictum van *South African Railways & Harbours v National Bank of South Africa Ltd*²⁵ waar Wessels AR soos volg verklaar het:

The law does not concern itself with the working of the minds of parties to a contract, but with the external manifestation of their minds. Even, therefore, from a philosophical standpoint the minds of the parties do not meet, yet, if by their acts their minds seem to have met, the law will, where fraud is not alleged, look to their acts and assume that their minds did meet and that they contracted in accordance with what the parties purport to accept as a record of their agreement. This is the only practical way in which courts of law can determine the terms of a contract.²⁶

Wessels AR was in die *Irvin & Johnson*-saak van mening dat dit baie moeilik is om te sien hoe die handelswêreld enigsins sal kan funksioneer indien hierdie metode nie toegepas word by die uitleg van kontrakte nie. Indien hierdie metode nie toegepas word nie, sal alle subjektiewe geestesuitdrukkings ten aansien van agterlosige eensydige dwalings en onuitgedrukte bedinge relevant word en sal geen party tot enige kontrak ooit veilig wees nie. Volgens Wessels AR sal die deur dan wyd oopgemaak word vir onsekerheid en selfs bedrog. Die howe is daarom slegs gemoeid met die bedoeling van 'n party soos aangedui deur sy gedrag en deur die woorde wat hy geuiter het, of waartoe hy klaarblyklik toegestem het.²⁷

In oënskynlike teenstelling met hierdie uitspraak het die hof in *Joubert v Enslin*²⁸ die volgende verklaar:

The golden rule applicable to the interpretation of all contracts is to ascertain and to follow the intention of the parties; and, if the contract itself, or any evidence admissible under the circumstances afford[s] a definitive indication of the meaning of the contracting parties, then it seems to me that a court should always give effect to that meaning.

Hutchison en Pretorius is van mening dat hierdie uitspraak in ooreenstemming is met die basiese subjektiewe benadering van die Suid-

---

24 *Irvin & Johnson (SA) Ltd v Kaplan* 1940 CPD 647.

25 *South African Railways & Harbours v National Bank of South Africa Ltd* 1924 AD 704:715.

26 *South African Railways & Harbours v National Bank of South Africa Ltd* 1924 AD 704:650-651.

27 *Irvin & Johnson (SA) Ltd v Kaplan* 1940 CPD 651. Vgl. ook *Pieters & Co v Salomon* 1911 AD 121; *Hodgson Bros v SAR&H* 1928 CPD 257.

28 *Joubert v Enslin* 1910 AD 6:37-38.

Afrikaanse kontraktereg en die konsensuele grondslag waarop dit berus, maar dat dit aan die howe 'n paradoks bied aangesien hulle die partye se subjektiewe bedoelings moet vasstel deur na objektiewe faktore te verwys. Hierdie skrywers wys dan ook daarop dat sommige beslissings 'n meer subjektiewe benadering volg terwyl ander 'n meer objektiewe benadering voorstaan.²⁹

Hierdie klaarblyklike teenoorgestelde denkrigtings het dan ook in twee verskillende standpunte deur Kerr en Christie gekulmineer.

Christie het verklaar dat die konsep van die gemeenskaplike bedoeling van die partye iets heeltemal anders is as die werklike bedoeling wat opgesluit was in die gedagtes van elke party tydens kontraksluiting. Die gemeenskaplike bedoeling van die partye is selfs meer verskillend van wat elke party, eerlik of oneerlik, aanvoer sy bedoeling tydens kontraksluiting was nadat daar 'n dispuut ten aansien van die bedinge van die kontrak ontstaan het. Die grammatikale en gewone bewoording van die skriftelike kontrak, waartoe beide partye toegestem het, moet derhalwe aangewend word om die “gemeenskaplike bedoeling” van die partye vas te stel.³⁰

Aan die ander kant van die muntstuk het Kerr verklaar dat:³¹

... the adoption by some of the theory that a contract is not concerned with the parties' intention, only with what the words they chose mean to other[s] who did not choose them, and who did not make the contract. This ... is the most unacceptable theory of contract. If it were to be adopted neither the evidence of the parties nor of anyone else should be admissible and the court would learn nothing of the nature and purpose of the contract or of its setting or of the circumstances (whether described as surrounding or being in the background) of the contract. The court would in fact have to disregard a long line of Appellate Division and other courts' decisions.

Christie was egter van mening dat die gewysdes waarna Kerr verwys het om sy standpunt te steun, uit konteks beskou is, en dat al hierdie beslissings heeltemal in lyn is met die objektiewe benadering tot uitleg soos verteenwoordig deur Lord Wensleydale se goue reël van uitleg.³²

Daar word aan die hand gedoen dat Christie se standpunt die korrekte een is. Indien die lys van beslissings waarna Kerr verwys het om sy standpunt te steun dat ons howe aanvanklik 'n subjektiewe uitlegbenadering gevolg het, bestudeer word, blyk dit duidelik dat die “gemeenskaplike bedoeling” van die partye hoofsaaklik afgelei is vanuit die bewoording vervat in die kontrak en dat ekstrinsieke getuienis oor die algemeen nie in sodanige vasstelling toegelaat is nie.

Daar word aan die hand gedoen dat die twee oënskynlike teenstrydige benaderings van die howe in die uitleg van 'n kontrak direk daaraan te

---

29 Hutchison & Pretorius 2012:285.

30 Christie 2011:207.

31 Kerr 2002:401.

32 Christie 2011:214.

wyte is dat daar 'n verwarring bestaan tussen die verskillende fases in die uitlegproses waar die aanbieding van ekstrinsieke getuienis ter sprake is. Die eerste fase bestaan uit die beslissing oor die toelaatbaarheid al dan nie van die aanbieding van ekstrinsieke getuienis wat daarop gemik is om aan te dui wat die gemeenskaplike bedoeling van die partye by kontraksluiting was. Hierdie eerste fase kan dan gekenmerk word deur 'n volslae objektiewe benadering tot uitleg ingevolge waarvan geen getuienis toelaatbaar is nie, of 'n volslae subjektiewe benadering tot uitleg ingevolge waarvan alle relevante getuienis toelaatbaar is in die soeke na die gemeenskaplike bedoeling van die partye. Derdens kan daar egter ook tydens hierdie fase 'n benadering wees wat iewers op die skaal val tussen die objektiewe en die subjektiewe benadering. Hoe meer die benadering neig tot die objektiewe kant van die skaal, hoe minder getuienis sal toegelaat word en hoe meer dit neig tot die subjektiewe kant, hoe meer getuienis sal toegelaat word.³³

Tydens die tweede fase word hierdie getuienis egter geweeg of word daar 'n bepaalde bewyswaarde daaraan geheg en word hierdie getuienis daarna toegepas op die feite van die betrokke geding voor die hof. Waar die uitlegbenadering tydens die eerste fase geheel en al objektief is, sal die enigste getuienis wat geweeg kan word, die skriftelike kontrak en sy bewoording wees, en waar die benadering meer subjektief is, sal ander ekstrinsieke getuienis ook in aanmerking geneem kan word. Hierdie tweede fase kan, in regstelsels waar die bewysmaatstaf in siviele sake op 'n oorwig van waarskynlikhede berus, altyd slegs geheel en al objektief wees.³⁴ Waar Wessels AR verklaar het dat daar bloot aangeneem moet word dat daar slegs ag geslaan kan word op die partye se bedoeling soos verwoord in die kontrak, aangesien dit nie die enigste praktiese wyse is waarop 'n hof die bedinge van 'n kontrak kan bepaal nie, het hy dan ook waarskynlik slegs hierdie tweede fase van uitleg in gedagte gehad.

Aan die ander kant, het die hof in *Joubert v Enslin*, waar verklaar is dat waar die kontrak self, of enige getuienis toelaatbaar in die betrokke omstandighede 'n duidelike aanbieding verskaf van die bedoeling van die partye, 'n hof altyd uitwerking moet gee aan sodanige bedoeling, waarskynlik die eerste fase van uitleg in gedagte gehad. Daar moet egter in gedagte gehou word dat hierdie uitspraak gelewer was voor die *Delmas*-beslissing en dat die toelaatbare getuienis wat derhalwe aangebied kon word deur die partye op hierdie stadium nog uiters beperk was. Die enigste werkbare wyse om die bedoeling van die partye vas te stel, was derhalwe die kontrakbedinge self wat weereens die aanvanklike objektiewe benadering van die howe tydens die eerste fase bevestig.

Dit is dan ook slegs waar daar 'n dispuut tussen partye ontstaan oor wat hul werklike bedoeling was wat daar aangevoer kan word dat dit

---

33   Sien ook die bespreking in par. 2 van Deel 1 van hierdie artikel asook Hutchison & Pretorius (2011:286).

34   'n Hof kan naamlik slegs al die getuienis wat voor dit geplaas word deur beide partye op 'n objektiewe wyse beoordeel ten einde tot 'n beslissing te kan kom oor welke party se weergawe die mees waarskynlikste is.

problematies is om die “gemeenskaplike bedoeling” van die partye op ’n subjektiewe wyse vas te stel. Hierdie situasie is uiteraard die gevolg van enige litigasie tussen twee kontrakspartye. Daar is altyd twee teenstrydige weergawes wat voor ’n hof geplaas word en die hof kan aan die einde van die saak slegs al die getuienis wat voor hom geplaas word op ’n objektiewe wyse beoordeel. Hierdie objektiewe benadering word goed geïllustreer deur die bewysmaatstaf van ’n oorwig van waarskynlikhede. Dit is nie noodwendig die partye se “gemeenskaplike bedoeling” wat aan die einde van die saak sal seëvier nie, maar die party wat deur middel van getuienis en ander bewysmateriaal die waarskynlikste weergawe voor die hof kon plaas ten aansien van die partye se “gemeenskaplike bedoeling”. Die essensie van die wyse waarop die gemeenskaplike bedoeling van die partye en gevolglike betekenis van kontraksbepalinge bepaal word in die praktyk, word dan ook treffend as volg uiteengesit deur Christie:

A lawyer needs proof before concluding that a particular state of affairs exists, and when the state of affairs in question is something so subjective as the states of mind of two or more parties on a particular occasion or occasions, the lawyer will find that, in truth, the search is not for agreement by consent but for evidence of such agreement.³⁵

Daar kan derhalwe aangevoer word dat die gemeenskaplike bedoeling van die kontrakspartye in die meerderheid van gevalle op ’n regsfiksie berus, aangesien dit nie werklik op ’n subjektiewe wyse (tydens die tweede fase) bepaal kan word nie. Dit is klaarblyklik ook die standpunt wat ingeneem is deur die Appèlhof in die *South African Railways & Harbours*-saak³⁶ en waarna met goedkeuring verwys is in die *Irvin & Johnson*-saak.³⁷ Daar kan verder geargumenteer word dat, aangesien kontrakte op kwasië-wilsooreenstemming gebaseer is, daar slegs van die kwasië-gemeenskaplike bedoeling van die partye sprake kan wees.

Indien hierdie twee fases dan ook saamgevoeg word in een oor-koepelende fase, blyk dit duidelik dat die benadering in die meeste regstelsels beide objektief en subjektief voorkom. Dit verduidelik ook dan die stelling van Van der Merwe *et al.* waar hierdie skrywers heeltemal tereg verklaar dat die moderne benadering is om die subjektiewe en objektiewe uitlegbenaderings te kombineer, alhoewel sekere regstelsels meer ingestel is op die subjektiewe benadering.³⁸ Verder bied hierdie standpunt dan ook ’n oplossing vir die klaarblyklike paradoks waarmee howe opgesaal word waar hulle objektiewe faktore in aanmerking kan neem om die subjektiewe gemeenskaplike bedoeling van die partye vas te stel.

Die Suid-Afrikaanse benadering, wat die eerste fase aanbetref, was dan ook aanvanklik geheel en al objektief, maar hierdie benadering het oor die

---

35 Christie 2011:22.

36 *South African Railways & Harbours* 1924 AD 704.

37 *Irvin & Johnson* 1940 CPD 647.

38 Van der Merwe *et al.* 2012:263.

tydsverloop van 'n aantal dekades al hoe meer subjektief geword.³⁹ Die bespreking wat volg sal dan ook konsentreer op die huidige uitlegbenadering wat in die Suid-Afrikaanse kontraktereg gevolg word tydens die eerste fase van uitleg.

1.4 Huidige uitlegbenadering in die Suid-Afrikaanse kontraktereg

Die eng definisie van die interpretasiereël het aanvanklik bepaal dat geen getuienis, behalwe getuienis van agtergrondomstandighede, aangebied mag word om die duidelike en ondubbelsinnige betekenis van 'n beding in 'n kontrak te verander nie. Alhoewel daar nie algemene konsensus bestaan nie, wil dit nou voorkom of die hof in die *KPMG*-beslissing⁴⁰ hierdie posisie gewysig het in dat getuienis van die omringende omstandighede ook nou (konserwatief) toegelaat mag word in die uitleg van 'n kontrakbeding, selfs al is sodanige beding ondubbelsinnig. Dit is duidelik dat die vorige toepassing van die interpretasiereël ingepas het by die objektiewe benadering tot kontraktuele aanspreeklikheid in ons reg aangesien daar bloot volstaan was met die objektiewe verklarings van die partye en getuienis van die agtergrondomstandighede waar die betrokke kontrakbeding ondubbelsinnig voorkom. Die werklike subjektiewe wilsooreenstemming van die partye was dan ook nie altyd in alle gevalle gevind nie. 'n Ander moontlikheid is dat die toepassing van die interpretasiereël gebaseer was op vertrouensbeskerming deurdat 'n party deur ondertekening van die kontrak 'n redelike vertrouwe by die ander party gewek het dat die ondubbelsinnige bewoording van die kontrak die gewone en grammatikale betekenis daaraan verbonde sal dra.

Die voordeel verbonde daaraan om die interpretasiereël ingevolge die vertrouensteorie te omskryf, is dat dit heeltemal inpas in wat klaarblyklik die mees verkose benadering in ons regspraak is ten aansien van kontraktuele aanspreeklikheid in gevalle van *dissensus*⁴¹ en is dit ook 'n teoretiese gesonde basis.⁴² Alhoewel hierdie benadering dan ook prysenswaardig is, is die probleem daaraan verbonde dat die toepassing van die interpretasiereël in sy vorige en huidige gedaantes nie voorsiening maak vir vertrouensbeskerming in alle gevalle nie.

Die vraag is of die nuwe benadering tot die uitleg van kontrakte, soos uiteengesit in *KPMG*, hierdie objektiewe benadering verander het in 'n subjektiewe benadering. Indien daar aanvaar word dat daar ten minste nog 'n wyer interpretasiereël bestaan ingevolge waarvan daar nog steeds relevante subjektiewe getuienis uitgesluit word, hetsy omdat hierdie getuienis, sonder enige werklike regverdiging as irrelevant beskou word,

---

39 Sien die bespreking in par. 4 van Deel 1 van hierdie artikel.

40 Soos bevestig deur die Hoogste Hof van Appèl in *Dexgroup (Pty) Ltd v Trustco Group International (Pty) Ltd* [2014] 1 All SA 517 (HHA):381-382. Sien ook die bespreking in par. 5.1 van Deel 1 van hierdie artikel.

41 Van der Merwe 1994:686; Pretorius 2008:663.

42 Pretorius 2008:663.

of omdat hierdie getuienis, in die diskresie van die hof, buite die trefwydte van die konsep van “konserwatiewe” getuienis ten einde die kontrak te “kontekstualiseer om sy feitelike agtergrond (“factual matrix”) of doel te bepaal”, val, kan daar geargumenteer word dat die huidige benadering ’n kombinasie daarstel van die objektiewe en subjektiewe uitlegbenaderings. Ongeag die feit of die howe huidiglik die vorige tekstuele objektiewe benadering of die nuwe meer subjektiewe kontekstuele benadering volg, blyk dit of die howe direk, of indirek, nog steeds ’n sekere waarde heg aan die bewoording van die kontrak self. Die vorige benadering het nog steeds die objektiewe verklaringsteorie tot grondslag, terwyl die nuwe benadering klaarblyklik daaruit bestaan dat die bewoording van die kontrak ’n rol vervul in die diskresie van die hof om getuienis konserwatief toe te laat ten einde die kontrak te kontekstualiseer om sy feitelike agtergrond te bepaal. Daar kan derhalwe aangevoer word dat die nuwe benadering op ’n kombinasie van die wils- en verklaringsteorieë berus.

Wat die huidige posisie egter problematies maak, is die feit dat die uitlegbenadering wat in ’n sekere geval aangewend word, nou totaal en al afhang van die diskresie van die betrokke voorsittende beampte. Soos reeds aangedui, is daar huidiglik nog steeds howe wat die absolute objektiewe uitlegbenadering navolg (waar geen getuienis toegelaat word by ’n ondubbelsinnige kontrakbeding nie), terwyl daar ander is wat weer ’n baie subjektiewe benadering volg (waar aansienlike ekstrinsieke getuienis toegelaat word al is die kontrakbeding ondubbelsinnig). In laasgenoemde gevalle word daar egter gewoonlik nog steeds relevante getuienis uitgesluit, soos byvoorbeeld getuienis van die partye se gedrag na kontraksluiting en partye se eensydige subjektiewe bedoelings, wat verhinder dat hierdie benadering geheel en al subjektief is.⁴³

1.5 Is die huidige toepassing van die interpretasiereël in lyn met die kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings?

Soos reeds aangetoon is daar basies twee kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings wat huidiglik toepassing vind in die Suid-Afrikaanse kontrakreg, beide waarvan gekwalifiseer word.

Wat die subjektiewe benadering betref, blyk dit duidelik dat ’n kontrakafdwinger die bestaan van ’n kontrak kan bewys deur getuienis van wilsooreenstemming of die redelike vertroue van die wekking van wilsooreenstemming aan te bied. Die kontrakafdwinger sal in praktyk dan ook gewoonlik slegs ’n dokument inhandig wat deur beide partye onderteken is. Hierdie oënsynlike kontrak sal dan gewoonlik die uitwerking hê dat daar *prima facie* bewys voorsien word dat die kontrakontkenner toegestem het tot die kontrak en sy bedinge, of, waar die kontrakontkenner op dwaling steun, dat die kontrakontkenner die redelike vertroue gewek het dat hy aan die kontrak gebonde is. In so ’n geval sal daar dan ’n weerleggingslas geplaas word op die kontrakontkenner om aan te toon

---

43   Sien die bespreking in par. 5.1 asook 5.3.3 en 5.3.4 in Deel 1 van hierdie artikel.

dat hy weselik gedwaal het ten aansien van die aard of bedinge van die kontrak en dat die kontrakafdwinger se vertroue dat wilsooreenstemming gewek is, onredelik is in die omstandighede.⁴⁴ Wat egter van belang is, is dat die kontrakafdwinger enige relevante getuienis mag aanbied ten einde aan te toon dat daar wilsooreenstemming of 'n redelike vertroue van wilsooreenstemming gewek is deur die kontrakontkenner. Die kontrakontkenner kan op sy beurt weer enige relevante getuienis aanbied om aan te toon dat hy weselik gedwaal het ten aansien van die aard of bedinge van die kontrak en dat daar geen redelike vertroue by die kontrakafdwinger gewek is van wilsooreenstemming nie.

Wat die objektiewe benadering betref, sal die getekende dokument weereens dien as *prima facie* bewys dat die kontrakontkenner toegestem het om gebonde te wees aan die kontrak en sy bedinge. Indien die kontrakontkenner aanspreeklikheid wil vryspring, sal hy getuienis moet aanbied om aan te toon dat daar 'n weselike dwaling aan sy kant was wat die aard of bedinge van die kontrak betref asook dat sodanige dwaling redelik was in die omstandighede. Weereens is die kontrakafdwinger bevoeg om alle relevante getuienis aan te bied om aan te toon dat daar wilsooreenstemming was tussen die partye. Die kontrakontkenner kan ook enige relevante getuienis aanbied om aan te toon dat daar 'n gebrek aan wilsooreenstemming was op grond van *iustus error*, wat daarop neerkom dat hy kan bewys dat daar 'n weselike dwaling by hom aanwesig was asook dat sodanige dwaling redelik was aangesien daar 'n positiewe wanvoorstelling gemaak was deur die kontrakafdwinger of dat die kontrakafdwinger geweet, of redelikerwys moes geweet, het dat die kontrakontkenner die kontrak geteken het onder die verkeerde indruk, of dat, voor die sluiting van die kontrak, die kontrakafdwinger 'n indruk gewek het by die kontrakontkenner wat in direkte teenstelling is met die kontrak wat hy nou beweer.⁴⁵

Dit blyk derhalwe duidelik dat, wat die kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings betref, by beide die toepassing van die wils- en verklaringsteorieë, alle relevante subjektiewe getuienis toelaatbaar is om aan te dui dat daar wilsooreenstemming, of 'n gebrek daaraan, was tussen die kontrakspartye. Van der Merwe *et al.* voer oortuigend in hierdie verband aan dat ons howe nog nooit 'n suiwer ongekwalfiseerde verklaringsteorie aangeneem het ingevolge waarvan daar bloot volstaan word met die objektiewe verklarings van die partye tot uitsluiting van enige getuienis om die konsensus van die partye te bewys nie. Hierdie indruk word bloot gewek aangesien die kontrakafdwinger bloot 'n werklike kontrak moet bewys, maar tot tyd en wyl *dissensus* bewys is, sal die hof aanneem dat die oënskynlike kontrak die werklike konsensus tussen die partye verteenwoordig. Daar is egter niks wat die kontrakontkenner verhoed om getuienis aan te voer ten einde aan te toon dat daar nie werklike wilsooreenstemming tussen die partye aanwesig was nie.

---

44 Hutchison & Pretorius 2012:20.

45 Van der Merwe *et al.* 2012:41.

Op grond van bogemelde is dit dus duidelik dat die huidige toepassing van die interpretasiereël nie in lyn is met die kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings nie. In die eerste plek word relevante getuienis uitgesluit om aan te toon dat die betrokke kontrakbeding iets anders beteken as die gewone en grammatikale betekenis daarvan (ingevolge die ou benadering) of om aan te toon dat die betekenis iets anders is as wat, in die diskresie van die hof, geag word binne die raamwerk te val van die feitelike agtergrond van die kontrak (ingevolge die nuwe benadering). In die tweede plek verhoed die interpretasiereël dat relevante getuienis aangebied mag word om aan te toon dat die kontrakontkenner, ten spyte van 'n wesenlike dwaling ten aansien van die betekenis van 'n kontrakbeding, nog steeds gebonde gehou behoort te word aan die betekenis daarvan soos daaraan toegedig deur die kontrakafdwinger, aangesien die kontrakontkenner by die kontrakafdwinger die redelike vertrouwe gewek het dat hy wel aan sodanige betekenis gebonde is. Die reël verhoed verder ook dat daar relevante getuienis deur die kontrakontkenner aangebied word om aan te toon dat hy wesenlik gedwaal het ten aansien van die betekenis van die kontrakbeding en dat sodanige dwaling redelik was in die omstandighede aangesien daar 'n positiewe wanvoorstelling gemaak was deur die kontrakafdwinger of dat die kontrakafdwinger geweet, of redelikerwys moes geweet, het dat die kontrakontkenner die betekenis van die kontrakbeding aanvaar het onder die verkeerde indruk, of dat, voor die sluiting van die kontrak, die kontrakafdwinger 'n indruk gewek het by die kontrakontkenner ten aansien van die betekenis van die kontrakbeding wat in direkte teenstelling is met die betekenis wat hy nou beweer.

Die objektiewe of semi-subjektiewe soeke na die partye se gemeenskaplike bedoeling word egter ook verder gekwalifiseer deur, eerstens, die leerstuk van rektifikasie, en tweedens, die leerstuk van estoppel.

Wat rektifikasie betref, kon dit, as gevolg van die streng vereistes waaraan voldoen moet word, slegs in sekere gevalle verligting meebring vir 'n kontraksparty wat die betekenis van 'n ondubbelsinnige beding van die kontrak betwis het of, ingevolge die nuwe benadering, 'n beding betwis ten aansien waarvan getuienis ontoelaatbaar is aangesien dit in die diskresie van die hof nie aangewend kan word om die kontrak in sy konteks te plaas ten einde sy feitelike agtergrond te bepaal nie. Rektifikasie gee slegs gevolg aan die subjektiewe wilsooreenstemming van die partye waar daar 'n fout gemaak is in die opstel van die kontrak en vind nie aanwending waar daar op die wekking van 'n redelike vertrouwe van 'n ooreenkoms staatgemaak word nie. 'n Kontrak kan derhalwe nie gerektifiseer word om gevolg te gee aan die partye se werklike subjektiewe bedoeling waar 'n party 'n wanvoorstelling gemaak het ten aansien van die betekenis van sy wilsverklaring wat die ander party redelikerwys mislei het nie.

Die beslissing in *Sampson v Union and Rhodesia Wholesale Ltd*⁴⁶ kan dien as gesag daarvoor dat estoppel wel in sulke gevalle teen die wanvoorsteller opgewerp kan word. In hierdie saak het die Appèlhof bevind

---

46 *Sampson v Union and Rhodesia Wholesale Ltd* 1929 AD:468.

dat 'n party wat 'n wanvoorstelling maak aan 'n ander party dat hy 'n bepaalde uitleg aan 'n beding in hul skriftelike kontrak heg, en daardeur die ander party oorhaal (“induce”) om die kontrak te sluit, nie geregtig is om, in 'n poging om die kontrak af te dwing, 'n ander betekenis aan sodanige beding te heg nie, selfs al is sodanige betekenis regtens korrek.

Harms beskou hierdie uitspraak as 'n geval van bedrieglike wanvoorstelling waar die verweer van die *exceptio doli* ter sprake kom.⁴⁷ Wessels AR het dan ook in die *Sampson*-saak op verskeie kere melding gemaak van die *exceptio doli generalis*.⁴⁸ Die *Sampson*-beslissing is egter huidiglik nie meer geldig nie, aangesien daar in *Bank of Lisbon v De Ornelas*⁴⁹ beslis is dat hierdie eksepsie nooit deel uitgemaak het van die Suid-Afrikaanse reg nie.

Daar moet met Sonnekus saamgestem word waar hy verklaar dat die *Sampson*-uitspraak eerder op estoppel berus.⁵⁰ Dit verduidelik dan ook die hof se vereiste dat die een party oorgehaal moes gewees het om die kontrak te sluit deur die wanvoorstelling ten aansien van die betekenis van die bepaalde kontrakbeding.⁵¹

Soos egter reeds aangetoon, het estoppel as 'n kontraktuele aanspreeklikheidsbenadering in praktiese onbruik verval na die *Sonap*-saak.⁵² Alhoewel estoppel en direkte vertrouensbeskerming naby verwant is aan mekaar,⁵³ is daar egter ook wesenlike verskille tussen die twee benaderings wat as volg opgesom kan word:

- By estoppel word skuld in die meeste gevalle vereis,⁵⁴ terwyl dit glad nie 'n vereiste is by vertrouensbeskerming nie.⁵⁵

---

47 Harms 1999:208.

48 *Sampson v Union and Rhodesia Wholesale Ltd* 1929 AD:480, 481.

49 *Bank of Lisbon v De Ornelas* 1988 3 SA 580 (A).

50 Sonnekus 2000:95.

51 Na aanleiding van die volgende verklaring deur Wessels AR 480 (met verwysing na die saak van *Viljoen v Hiller* 1904 TS 312): “The defendant is entitled to succeed if he can establish that the representation of the plaintiff was a material one and that he entered into the contract on the faith of such representation” [eie beklemtoning]. Vgl. *Pretorius v Natal South Sea Investment Trust Ltd (Under Judicial Management)* 1965 3 SA 410 (W):415; *Standard Credit Corporation Ltd v Naicker* 1987 (2) SA 49 (N):51.

52 *Sonap Petroleum (SA) (Pty) Ltd (formerly known as Sonarep (SA) (Pty) Ltd) v Pappadogianis* 1992 3 SA 234 (A). Pretorius 2002:403; Kerr 2002:19-20; Christie 2011:27-28; Van der Merwe et al. 2012:36-37.

53 Sien byvoorbeeld Christie 2011:26-27.

54 Harms 1999:186.

55 *Spes Bona Bank Ltd v Portals Water Treatment South Africa (Pty) Ltd* 1983 1 SA 978 (A):963; *Sonap Petroleum (SA) (Pty) Ltd (formerly known as Sonarep (SA) (Pty) Ltd) v Pappadogianis* 1992 3 SA 234 (A).

- 'n Verdere vereiste by estoppel is dat 'n party tot sy nadeel moes optree as gevolg van die wanvoorstelling,⁵⁶ terwyl dit nie 'n rol speel by vertrouensbeskerming nie.⁵⁷
- Derdens gee 'n suksesvolle beroep op estoppel bloot aanleiding tot 'n fiktiewe “kontrak” tussen die partye en kom geen kontraktuele regte tot stand wat gesedeer kan word nie. Daar word derhalwe slegs beskerming verleen aan die party wat hom op estoppel beroep en nie aan enige derde partye aan wie 'n “kontraktuele reg” “oorgedra” is nie.⁵⁸

Alhoewel die leerstuk van estoppel derhalwe miskien in die toekoms uitgebrei sal kan word deur die howe om voorsiening te maak vir volledige vertrouensbeskerming in gevalle waar daar 'n redelike vertroue by 'n party gewek word ten aansien van die betekenis van 'n kontraktsbeding, het ons reg nog nie hierdie ontwikkeling bereik nie. Dit blyk ook nie of ons reg hierdie ontwikkeling in die afsienbare toekoms sal bereik nie, veral in die lig van die houding wat ingeneem is deur die Appèlhof ten aansien van estoppel as 'n grondslag vir kontraktuele aanspreeklikheid.⁵⁹ Daar sal derhalwe spesifiek voorsiening gemaak moet word vir gevalle soos hierdie.

Cornelius is van mening dat die beslissing in *Be Bop a Lula Manufacturing & Printing CC v Kingtex Marketing (Pty) Ltd*⁶⁰ uitgelê kan word om te beteken dat getuienis van omstandighede wat slegs aan een party bekend was of slaan op die afsonderlike bedoeling van een party afsonderlik, relevant kan wees om te bepaal indien wel en tot watter mate oënskynlike wilsooreenstemming bestaan en hoe dit die betekenis van woorde en uitdrukkings in 'n kontrak beïnvloed, en dat sodanige getuienis derhalwe in sodanige omstandighede toelaatbaar behoort te wees. Die vraag is egter of hierdie beslissing as gesag daarvoor kan dien dat waar 'n party by die ander party die indruk wek dat 'n sekere beding 'n sekere betekenis dra, hy gebonde behoort te wees aan hierdie betekenis, nieteenstaande die feit dat die “gewone” betekenis van daardie beding iets anders is of dat sodanige party bedoel het dat dit iets anders moet beteken.⁶¹

In hierdie aangeleentheid het die hof beslis dat, alhoewel 'n kontrak in die algemeen gebaseer is op wilsooreenstemming, kontraktuele aanspreeklikheid ook opgedoen kan word in gevalle waar daar geen werklike ooreenkoms tussen die partye is nie, maar een van hulle redelikerwys geregtig is om van die woorde of gedrag van die ander aan te neem dat hulle wel 'n ooreenkoms het. Hierdie beslissing is derhalwe bloot 'n bevestiging

---

56 *Peri Urban Areas Health Board v Breet* 1958 3 SA 783 (T):790; *Autolec Ltd v Du Plessis* 1965 2 SA 243 (O); Harms 1999:186; Sonnekus 2000:103-126.

57 Sien byvoorbeeld Van der Merwe *et al.* 2012:41.

58 Van der Merwe *et al.* 2012:36.

59 In *Sonap Petroleum (SA) (Pty) Ltd (formerly known as Sonarep (SA) (Pty) Ltd v Pappadogianis* 1992 3 SA 234 (A):240.

60 *Be Bop a Lula Manufacturing & Printing CC v Kingtex Marketing (Pty) Ltd* 2008 3 SA 327 (HHA):332 ev.

61 Cornelius 2013:814, 815.

van die wilsteorie as basis vir kontraktuele aanspreeklikheid soos gekwalifiseer deur direkte vertrouensbeskerming. In hierdie aangeleentheid was die vraag derhalwe of een van die partye *gebonde was aan die kontrak* en nie of sodanige party gebonde is aan *die betekenis van 'n betrokke kontraktsbeding* (waar daar alreeds kontraktuele aanspreeklikheid is) nie. Daar word derhalwe aan die hand gedoen dat hierdie beslissing nie direkte vertrouensbeskerming uitgebrei het ten einde 'n party gebonde te hou aan 'n sekere betekenis van 'n kontraktsbeding nie.

Zeffertt en Paizes sien ook die leemtes ten aansien van die toepassing van die interpretasiereël in. Hulle is van mening dat waar een party by die ander party die indruk wek dat 'n sekere beding 'n sekere betekenis dra, hy gebonde behoort te wees aan hierdie betekenis, nieteenstaande die feit dat die "gewone" betekenis van daardie beding iets anders is of dat sodanige party bedoel het dat dit iets anders moet beteken. Zeffertt & Paizes is dus klaarblyklik, heeltemal tereg, van mening dat direkte vertrouensbeskerming uitgebrei behoort te word om ook voorsiening te maak vir gevalle waar daar 'n redelike indruk by 'n party gewek is ten aansien van die betekenis van 'n ondubbelsinnige kontraktsbeding.⁶²

2. Voordele verbonde aan die interpretasiereël

Daar is 'n aantal redes wat aangevoer kan word vir die bestaan en toepassing van die interpretasiereël, hetsy in sy wye beskrywing, hetsy in sy eng beskrywing, in die Suid-Afrikaanse kontraktereg. Sommige van hierdie redes is huidiglik nog geldig, terwyl ander redes nie meer oor enige bestaansreg beskik nie.

Eerstens is daar die standpunt dat voorsittende beamptes beskerm moet word teen hardnekkige feitedispute aangaande die subjektiewe bedoelings van kontrakspartye. Lubbe en Murray is klaarblyklik ten gunste van die tekstuele benadering tot die uitleg van kontrakte en gevolglike behoud van die interpretasiereël.⁶³ Hulle verklaar dan ook dat die interpretasiereël die belangrike doel dien om voorsittende beamptes te beskerm teen

... intractable disputes of fact regarding subjective states of mind ...
that will undoubtedly arise should parties be entitled to resort freely
to extrinsic evidence during the process of interpretation ...

Daar word aan die hand gedoen dat hierdie gedagtegang indirek afkomstig is van die feit dat die toelating van ekstrinsieke getuienis in die vroeë Engelse reg van die lede van die jurie weerhou is en dat hierdie standpunt derhalwe nie meer in ons moderne reg oor enige meriete beskik nie. Een van die aanvanlike bestaansredes vir die toepassing van beide die integrasie- en interpretasiereëls in die vroeë Engelse reg was die tendens van regterlike beamptes om die uitleg van geskrewe dokumente van lede

---

62 Zeffertt & Paizes 1986:101-102.

63 Lubbe & Murray 1988:463.

van die jurie te weerhou en sodanige uitleg eerder vir hulself te reserveer. Die rede hiervoor was die vrees dat hulle juries geskrewe dokumente sou uitlê net soos hulle in die omstandighede sou goedvind.⁶⁴

Daar was naamlik van die veronderstelling uitgegaan dat die veiligheid van geskrewe bewys in die gedrang was. Indien die partye toegelaat was om ekstrinsieke bewerings buite die geskrewe dokument te maak, moes hierdie bewerings na die jurie verwys word en daar was geen sekerheid oor hoe hulle dit sou hanteer het nie.⁶⁵

Hierdie stelling verg verdere verduideliking. Daar word naamlik in siviele verhore, waar juriestelsels betrokke is, onderskei tussen regsrae en feitevae. Regsvrae word deur die regter self beslis sonder enige verwysing na die jurie. Feitevae word egter deur die lede van die jurie self beslis. In *Baldwin & Francis Ltd v Patents Appeal Tribunal*⁶⁶ het die hof met goedkeuring verwys na *Neilson v Harford*⁶⁷ waar die hof hierdie beginsel as volg verwoord het (waar dit gegaan het oor die uitleg van 'n geskrewe dokument):

The construction of all written instruments belongs to the court alone, whose duty it is to construe all written instruments as soon as the true meaning of the words in which they are couched, and the surrounding circumstances, if any, have been ascertained by the jury; and it is the duty of the jury to take the construction from the court, either absolutely, if there be no words to be construed as words of art, or phrases used in commerce, and the surrounding circumstances to be ascertained, or conditionally, where those words or circumstances are necessarily referred to them.⁶⁸

Markesinis *et al.* wys dan ook daarop dat beide die integrasie- en interpretasiereëls 'n belangrike prosedurele rol in die Verenigde State van Amerika vervul deur die weerhouding van kontraktuele uitleg van die lede van siviele juriestelsels.⁶⁹

Lubbe en Murray is verder van mening dat daar aanduidings is dat kontrakspartye, weens koste- en geriefsoorwegings, dikwels verkies dat 'n beslissing op 'n suiwer taalkundige grondslag gemaak moet word eerder as om die onsekerhede en risikos verbonde aan die aanbieding van ekstrinsieke getuienis in die gesig te staar.⁷⁰

Daar kan nie met hierdie standpunt saamgestem word nie. In die eerste plek is dit nie duidelik waarom Lubbe en Murray van mening is dat voorsittende beamptes enigsins beskerm moet word teen subjektiewe verklaarings van kontrakspartye nie. Dit blyk of hierdie skrywers ook nie

---

64 Lubbe & Murray 1988:463.

65 Holdsworth 1966:176.

66 *Baldwin & Francis Ltd v Patents Appeal Tribunal* [1958] 2 All ER 368:373. Sien ook *Brutus v Cozens* (1973) AC 854.

67 *Neilson v Harford* (1841) 1 Web Pat Cas 295.

68 *Neilson v Harford* (1841) 1 Web Pat Cas 295:370.

69 Markesinis *et al.* 2006:136.

70 Markesinis *et al.* 2006:136.

die proses van die opweging van die bewyswaarde van getuienis insien nie. Die feit dat sekere subjektiewe ekstrinsieke getuienis toelaatbaar is, beteken nie dat die hof enige bewyswaarde daaraan hoef toe te ken nie. Die aanbieding van alle relevante getuienis plaas juis 'n voorsittende beampte in 'n beter posisie om 'n korrekte beslissing te maak ten aansien van die betekenis van 'n kontrak en om gevolglik geregtigheid tussen die partye te laat geskied. Dit is verder ook nie duidelik na watter aanduidings Lubbe en Murray verwys om aan te toon dat die partye dikwels verkies dat uitleg op 'n suiwer taalkundige wyse moet plaasvind nie. Watter risiko kan daar dan ook op 'n party rus wat deur die aanbieding van ekstrinsieke getuienis wil aantoon dat die kontrak 'n ander betekenis het as die gewone en grammatikale betekenis daarvan? Die koste verbonde aan die aanbieding van sodanige getuienis in die konteks van die verhoor self is dan ook gewoonlik minimaal asook die ongerief daaraan verbonde.

Hierdie oorwegings speel beswaarlik 'n rol in regstelsels waar daar nie gebruik gemaak word van juries nie. Waar die betrokke voorsittende beampte dan ook self 'n besluit moet maak ten aansien van sekere getuienis, kan daar aangevoer word dat dit geensins nodig is om sodanige beampte enigens te beskerm teen enige subjektiewe ekstrinsieke getuienis van die partye nie. Op grond hiervan kan daar geargumenteer word dat die interpretasieëel nie werklik meer enige bestaansreg het in moderne jurisdiksies waar daar nie meer gebruik gemaak word van juriestelsels nie, of waar juries 'n aansienlik beperkte rol speel in siviele verhoore.

Tweedens is daar die gedagtegang dat die algehele afskaffing van die interpretasieëel die deur wyd vir bedrog en meened sal oopmaak. Daar is egter in enige hofsaak, hetsy 'n straf- of siviele saak, die risiko dat getuienis op 'n bedrieglike wyse voor 'n hof geplaas kan word. Aan die ander kant van die muntstuk kan daar in hierdie opsig dan net sowel verklaar word dat die verbod op die aanbieding van ekstrinsieke getuienis daartoe kan aanleiding gee dat 'n party bedrieglik op 'n betekenis van die kontrak steun wat nie op ooreengekom is nie.

Daar is dan ook genoegsame veiligheidsmaatreëls in plek om hierdie situasie in die oorgrote meerderheid van gevalle te verhoed. In hierdie opsig kan daar melding gemaak word van die kruisondervraging van getuies in 'n verhoor wat in baie gevalle gefabriseerde getuienis aan die kaak sal stel. Dan is daar ook die feit dat die hof noukeurig let op die betroubaarheid en voorkoms ("demeanour") van getuies, sekere versigtigheidsreëls waaraan die hof gebonde is, die bewyslas, weerleggingslas, ensovoorts.⁷¹

Derdens is daar die standpunt dat die tydsduur en kostes verbonde aan litigasie so ver moontlik beperk moet word. Daar word aangevoer dat die interpretasieëel dan ook slaag in hierdie doelwit in dat die partye se geskilpunte in effek verklein word deur die reël aangesien 'n aansienlike aantal getuienis van die verrigtinge uitgesluit word. Die eerste probleem

---

71   Sien in hierdie opsig byvoorbeeld *Ex parte Minister of Justice: In re Nedbank Ltd v Abstein Distributors (Pty) Ltd and Donnelly v Barclays National Bank Ltd* 1995 3 SA 1 (A).

hieraan verbonde is egter die praktyk deur baie howe waar die betrokke getuienis voorlopig toegelaat word en daar later in die verhoor, gewoonlik by uitspraak, oor die toelaatbaarheid daarvan beslis word. In hierdie gevalle word die tydskuur en kostes van die geding juis vermeerder aangesien die hof, nadat die getuienis voorlopig toegelaat is, nog steeds 'n beslissing moet maak oor die toelaatbaarheid daarvan. Dieselfde resultaat kan egter verkry word sonder om relevante ekstrinsieke getuienis van die verrigtinge uit te sluit. Daar kan byvoorbeeld 'n nadelige kostebevel gemaak word teen 'n party wat in die mening van die hof slegs die hof se tyd gemors het deur die aanbieding van getuienis wat duidelik irrelevant was of geensins 'n bydrae kon lewer tot die hof se beslissing nie. Dit sal dan hopelik in praktyk die partye dwing om versigtig te wees alvorens enige getuienis somer goedsmoeds aangebied word en ook die ander party beskerm teen die ooploop van onnodige gedingskoste.

Vierdens is daar die standpunt dat die reël sekerheid en voorspelbaarheid tot gevolg het in dispuutbeslegting. Soos Nicholls egter tereg opmerk, het die reël juis die teenoorgestelde uitwerking deurdat dit juis die uitsluiting van relevante getuienis is wat onsekerheid en onvoorspelbaarheid teweegbring aangesien dit een van die kontrakspartye toelaat om te steun op die betekenis van 'n kontrakbeding wat nie die gemeenskaplike bedoeling van die partye korrek weerspieël nie.

Vyfdens is daar die baie geldige standpunt dat die interpretasiereël die belangrike doel dien dat daar genoegsame bewyswaarde aan die betekenis van die bewoording van 'n kontrak geheg word en die onskendbaarheid ("sanctity") van ooreenkomste sodoende in stand gehou word. Indien hierdie beginsel oorboord gegooi word, sal dit dan ook aanleiding gee tot kommersiële onsekerheid, aangesien enige kontraksparty dan bloot getuienis voor 'n hof kan plaas oor 'n betekenis van die bewoording in 'n kontrak wat tot voordeel is vir sodanige party. Daar word aan die hand gedoen dat hierdie beginsel die enigste werklike geldige rede daarstel vir die bestaan en toepassing van die interpretasiereël in die Suid-Afrikaanse kontraktereg en dat dit nog steeds 'n beskermingswaardige belang daarstel.⁷²

3. Nadele verbonde aan die interpretasiereël

Zeffertt en Paizes voer, met verwysing na regspraak, aan dat daar 'n populêre, byna universele onbetwiste aanname is dat taalgebruik in staat is om, buite sy transaksionele konteks, 'n definitiewe en onteenseglike betekenis te hê. Dit mag volgens Zeffertt en Paizes 'n geloof wees wat 'n

---

72 Nicholls (2005:587) verwys ook na die feit dat daar deur voorstanders van die uitsluitingsreël in die Engelse reg aangevoer word dat 'n meer liberale benadering die regte van derde partye, wat 'n belang vanuit die kontrak verkry, nadelig kan beïnvloed. Nicholls maak egter heeltemal tereg die teenargument dat die howe in elk geval alreeds objektiewe agtergrondomstandighede in ag neem wat bekend was aan die kontrakspartye, maar nie noodwendig aan derde partye nie. Sien ook die bespreking van Nicholls (2005:587-588).

moontlike praktiese nut mag hê, maar dit is 'n fiksie. Fiksies het hulle nuttige plek in talle denksisteme – selfs in wiskunde. Die differensiële kalkulus is byvoorbeeld op die irrasionele aanname gebaseer dat 'n waarde so klein kan wees as om die eienskappe van nul te hê. Zeffertt en Paizes is van mening dat dit slegs as gevolg van semantiese fiksies is dat mense in staat gestel word om enigsins te kommunikeer. Hulle verwys na Borges se verklaring dat “[w]ords are symbols that assume a common memory”. Sonder hierdie aanname sou ons stom gewees het. Zeffertt en Paizes voer egter aan dat 'n aanname van twyfelagtige nut sal wees as die uitwerking daarvan is om die waarde van vorm te verhef bo die inhoud en die illusie van bedoeling bo dit wat in werklikheid bedoel is. Sodanige uitwerking is volgens hulle die onvermydelike gevolg van die leerstuk beklemtoon in *Worman v Hughes*⁷³ dat vorm meer beteken as substansie en dat hierdie uitwerking 'n belediging van die gees van die siviele reg is wat verklaar dat *plus valet quod agitur quam quod simulate concipitur*.⁷⁴

Olivier beskou die *Cohn*-saak as gesag daarvoor dat die histories-psigologiese benadering deur die Appèlhof goedgekeur is en daagliks deur die houe toegepas word, terwyl die normatiewe benadering 'n onbetekenisvolle rol speel.⁷⁵ Volgens Olivier is dit verbasend dat 'n regstelsel wat die normatiewe benadering tot uitleg verwerp het en duidelik die bedoeling van die partye as deurslaggewend beskou, terselfertyd getuienis beperk deur middel waarvan hierdie bedoeling bewys kan word. Olivier voer aan:

This is not only contradictory but self-defeating and leads to practical absurdities, i.a. that the court is forced to speculate as to the intention of the parties although evidence is available as to their intention.⁷⁶

Die grootste punt van kritiek teen die interpretasiereël is derhalwe die feit dat relevante ekstrinsieke getuienis uitgesluit word wat die gemeenskaplike bedoeling van die partye, soos verwoord deur die histories-psigologiese benadering tot uitleg, misken.

Lewis is, myns insiens heeltemal tereg, van mening dat die toepassing van die tekstuele benadering in die Suid-Afrikaanse kontraktereg, tesame met die toepassing van die sekondêre uitlegreëls, tot die onvermydelike resultaat van ongelykheid sal aanleiding gee, veral in die lig van die algemene voorkoms van standaardbedingkontrakte, die hoë graad van ongeletterdheid en die berugte ongelykheid van onderhandelingsmag in die Suid-Afrikaanse gemeenskap.⁷⁷ Sy verklaar verder dat die houe nog nooit 'n behoorlike ondersoek ingestel het na wat “die bedoeling van die partye” werklik beteken nie. Volgens Lewis het die houe bloot aangeneem dat 'n objektiewe, taalkundige benadering noodsaaklik en inderdaad moontlik is.⁷⁸

---

73 *Worman v Hughes* 1948 3 SA 495 (A).

74 Zeffertt & Paizes 1986:79-80.

75 Olivier 1975:126.

76 Olivier 1975:127.

77 Zimmermann & Visser 1996:216.

78 Zimmermann & Visser 1996:216.

Lewis voer verder aan dat dit onaanvaarbaar is dat sodanige objektiewe tekstuele benadering voortbestaan aangesien dit teenstrydig is met die huidige onderliggende Suid-Afrikaanse kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings.⁷⁹ Sy verklaar dan ook in hierdie opsig dat waar die Suid-Afrikaanse kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings in 'n subjektiewe rigting beweeg het, die uitleg van die inhoud van 'n kontrak in 'n objektiewe rigting beweeg het. Sy verwoord hierdie standpunt as volg:

In deciding whether a contract has come into existence, our law has moved from *verba* to *voluntas*: from objective formalism to ascertaining real consensus. However, in determining the meaning of a contract we have moved largely from *voluntas* to *verba*.⁸⁰

Lewis is van mening dat hierdie konflik onaanvaarbaar is en dat dit tyd geword het vir 'n volledige hersiening van die Suid-Afrikaanse benadering tot die uitleg van kontrakte wat 'n eksplisiete verklaring van judisiële beleid ten aansien van die vasstelling van die bedoeling van die partye moet insluit. Volgens Lewis sal dit nie net slegs aanleiding gee tot 'n rekonsiliasie tussen die grondslag van kontraktuele aanspreeklikheid en die uitleg van kontrakte nie, maar kan dit ook aanleiding gee tot 'n oorwinning van gelykheid en substansie oor vorm.⁸¹

Hierdie standpunt van Lewis is in ooreenstemming met die standpunt van Zeffertt en Paizes wat ook aanvoer dat die benadering tot die uitleg van kontrakte aangepas moet word om in te pas by die huidige Suid-Afrikaanse kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings en meer spesifiek die beginsel van vertrouensbeskerming.⁸²

Wat die Engelse reg betref, voer Nicholls oortuigend aan dat daar vier redes is waarom die uitsluitingsreël in die Engelse reg nie absoluut en rigied behoort te wees nie:

- Eerstens, sal dit hierdie afdeling van die reg aansienlik meer samehangend maak.
- Tweedens, sal dit die reg meer deursigtig maak aangesien talle registers al klaar in die praktyk hierdie getuienis in aanmerking neem in die uitlegproses.
- Derdens, sal hierdie benadering in lyn wees met die huidige internasionale tendens. Die *Vienna Sales Convention*,⁸³ die *Unidroit Principles of International Commercial Contracts*⁸⁴ en die *Principles of European Contract Law* maak almal voorsiening dat al die relevante omstandighede, insluitende die onderhandelinge tussen die partye

---

79 Zimmermann & Visser 1996:216.

80 Zimmermann & Visser 1996:195.

81 Zimmermann & Visser 1996:216.

82 Zeffertt & Paizes 1986:101. Sien ook die bespreking van Zimmermann & Visser (1996:208).

83 *United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods* 1980.

84 *Unidroit Principles of International Commercial Contracts* 2010.

en enige gedrag van die partye na kontraksluiting, toelaatbaar is in die uitleg van 'n kontrak. Die *Restatement (Second), Contracts* in die Verenigde State van Amerika bevat 'n soortgelyke bepaling.

- Die vierde, en volgens Nicholls, belangrikste rede is die feit dat die uitsluiting van relevante getuienis daarop kan neerkom dat geregtigheid in sekere gevalle nie mag geskied nie.⁸⁵

Die probleem ten aansien van uitleg in die Suid-Afrikaanse kontraktereg lê dan ook nie in die feit dat daar 'n objektiewe, of huidiglik 'n semi-subjektiewe, benadering toegepas word nie, maar eerder in die feit dat sodanige objektiewe of semi-subjektiewe benadering nie gekwalifiseer word soos wat die geval is by die kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings nie. Waar daar 'n dispuut tussen twee kontrakspartye bestaan ten aansien van die uitleg van 'n kontrak, kan sodanige uitleg deur 'n hof slegs op 'n objektiewe wyse plaasvind. In so 'n geval is daar altyd twee teenstrydige subjektiewe weergawes wat voor die hof geplaas word ten aansien van die uitleg van die kontrak en kan die hof slegs nadat al die getuienis beoordeel is, op 'n objektiewe wyse beslis welke party se weergawe die waarskynlikste is in die omstandighede.

Die grootste probleem verbonde aan die Suid-Afrikaanse benadering tot die uitleg van kontrakte bestaan dan ook daarin dat daar 'n reël is wat sekere subjektiewe en objektiewe ekstrinsieke getuienis van die partye uitsluit in gevalle van ondubbelsinnigheid of waar die getuienis in die diskresie van die hof nie die kontrak behoorlik kan kontekstualiseer nie, wat die hof verhinder om, na oorweging van sodanige getuienis, 'n objektiewe beslissing te maak ten aansien van die betekenis van die kontrak. Dit is derhalwe ook nie nodig vir 'n algehele hersiening van ons benadering tot die uitleg van kontrakte nie. Wat wel nodig is, is dat die (we) interpretasiereël, of alternatiewelik enige ander verbod, wat in die weg staan van die aanbidding van alle relevante ekstrinsieke getuienis, uit die Suid-Afrikaanse kontraktereg verwyder behoort te word. Indien dit gebeur, sal die Suid-Afrikaanse kontraktuele uitlegsbenadering meer in lyn gebring word met die grondslae van kontraktuele aanspreeklikheid. Die tweede fase ten aansien van die uitleg van kontrakte sal derhalwe steeds hoofsaaklik objektief bly, maar sal die eerste fase geheel en al subjektief word.⁸⁶ Die soeke na die werklike subjektiewe wilsooreenstemming tussen

---

85 Nicholls 2005:585-586. Die enigste kritiek wat teen Nicholls se standpunt ingebring kan word, is die feit dat, indien die uitsluitingsreël nie absoluut en rigied toegepas word nie, dit in alle waarskynlikheid aanleiding sal gee tot die uitoefening van 'n regterlike diskresie ten aansien van watter getuienis in 'n besondere geval toegelaat moet word. Dit sal dan ook basies lei tot 'n soortgelyke posisie as wat huidiglik in die Suid-Afrikaanse reg aanwending vind. Daar word derhalwe eerder betoog vir die algehele afskaffing van enige verbod op die aanbidding van ekstrinsieke getuienis in die uitleg van 'n kontrak, met die voorbehoud dat daar aan sodanige getuienis die gewig toegeken moet word wat toepaslik is in die omstandighede. Sien ook McMeel (2003:293-296).

86 Natuurlik onderhewig daaraan dat hierdie getuienis werklik relevant moet wees ingevolge die voorgestelde benadering van die Suid-Afrikaanse Regs-

die partye sal dan ook moontlik gemaak word. Daar sal egter spesifiek voorsiening gemaak moet word vir gevalle van vertrouensbeskerming, aangesien die afskaffing van die interpretasiereël in alle waarskynlikheid nie hierdie leemte sal aanvul nie.

Uit bogemelde bespreking blyk dit duidelik dat waar die bedinge van 'n kontrak duidelik en ondubbelsinnig voorkom, sodanige bedinge slegs uitgelê mag word in ooreenstemming met hul gewone en grammatikale betekenis of, dat hoogstens, slegs sodanige ekstrinsieke getuienis aangewend mag word om die kontrak te kontekstualiseer ten einde sy feitelike konteks of agtergrond te bepaal. Indien sodanige uitleg in ooreenstemming is met die werklike subjektiewe bedoeling van die partye is daar geen probleem nie en pas dit in by die kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings in ons reg.

Waar sodanige uitleg egter nie ooreenstem met die partye se werklike subjektiewe bedoeling nie, verhinder die toepassing van die (wye) interpretasiereël:

- die soeke na die werklike subjektiewe wilsooreenstemming tussen die partye,⁸⁷ asook
- die soeke na die redelike vertroue wat deur een van die partye by die ander party gewek is.⁸⁸

Op grond hiervan kan daar aangevoer word dat die vorige en, in sommige gevalle, huidige toepassing van die interpretasiereël ten dele neergekom het op 'n tipe van 'n ongekwalifiseerde verklaringsteorie, terwyl die nuwe, meer kontekstuele benadering neerkom op 'n kombinasie van beide die wils- en verklaringsteorieë. Aangesien die toepassing van die interpretasiereël egter nie gekwalifiseer word soos by beide die subjektiewe en objektiewe kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings in ons reg nie, kan daar geargumenteer word dat die toepassing van hierdie reël uit pas is met sodanige aanspreeklikheidsbenaderings.

Selfs indien daar argumentshalwe aanvaar word dat die partye se bedoeling in die Suid-Afrikaanse kontraktereg op 'n objektiewe of semi-subjektiewe wyse vasgestel word, word daar betoog dat 'n hof nie deur die werking van 'n regsreël verhinder behoort te word om alle moontlike

---

kommissie. Vir meer hieroor sien die bespreking in par. 5.3.4 van Deel 1 van hierdie artikel.

87 In sekere gevalle kan die leerstuk van rektifikasie hierdie probleem oorkom. Aangesien daar egter aan redelike streng vereistes voldoen moet word alvorens 'n party sal kan slaag met 'n eis vir rektifikasie (soos byvoorbeeld dat daar 'n fout in die opstel van die skriftelike kontrak bewys moet word), sal hierdie remedie nie altyd die gewenste resultate tot gevolg hê nie.

88 Daar kan geargumenteer word dat die beslissing in *Sampson v Union and Rhodesia Wholesale Ltd* 1929 AD 468 wel vertrouensbeskerming uitbrei het om ook van toepassing te wees waar 'n party 'n redelike vertroue by die ander party gewek het ten aansien van die betekenis van 'n kontrakbeding. Soos reeds aangetoon, wil dit egter voorkom of hierdie beslissing op die leerstuk van estoppel berus en dat dit derhalwe nie kan dien as gesag vir vertrouensbeskerming in alle gevalle nie.

relevante getuienis te beoordeel ten einde tot 'n (objektiewe) gevolgtrekking te kom in sy beslissing nie. Waar 'n party dus in staat is om die hof op 'n objektiewe wyse, deur middel van die aanbieding van beide subjektiewe en objektiewe getuienis, te oortuig dat sy weergawe die waarskynlikste in die omstandighede is, behoort hy nie verbied te word om alle werklik relevante getuienis aan te bied wat hierdie resultaat teweeg kan bring nie.⁸⁹

4. 'n Moontlike middeweg

Daar moet met Zeffertt en Paizes saamgestem word waar hierdie skrywers verklaar dat 'n party aansienlike getuienis sal moet aanbied waar die betwiste woord of frase in 'n geskrewe dokument duidelik en ondubbelsinnig is. Hulle verwoord hierdie sentiment as volg:

... what is the significance, if any, of the 'plain and clear' meaning of a term or expression appearing in a document? A court is justifiably reluctant to accept that a party to that agreement either intended that term or expression to have some other meaning or led the other party reasonably to believe it had that other meaning. *The party asserting this will, therefore, bear the burden of adducing satisfactory evidence to convince the court of the validity of his claim. The 'plain and clear' meaning of a word or expression may, therefore, be seen as creating an onus of rebuttal or, as it is usually referred to, an evidentiary burden.*⁹⁰ [my beklemtoning]

Daar moet verder ook ten volle met Corbin saamgestem word waar hy verklaar dat Amerikaanse howe dikwels ekstrinsieke getuienis uitsluit slegs nadat hulle beslis het dat die weerleggingslas nie weerlê is nie. Sy kritiek is derhalwe meer gerig op vorm; dit is verkieslik om die probleem te beskou as een met betrekking tot die bewyswaarde van die getuienis eerder as die toelaatbaarheid daarvan. Corbin voer aan dat die howe eerder die getuienis behoort aan te hoor en te verklaar dat hul rede vir die toepassing van die "eenvoudige en duidelike" betekenis van die bewoording is dat die betrokke getuienis voldoende genoeg is om hulle te oortuig dat daar nie 'n ander betekenis bedoel is of redelikerwys daarop vertrou is nie.⁹¹

Zeffertt en Paizes vra dan ook die relevante vraag oor watter getuienis 'n hof moet toelaat asook op welke wyse die bewyswaarde van sodanige getuienis beoordeel moet word. Daar moet ook ten volle saamgestem word met hierdie skrywers se aanbeveling in hierdie verband, naamlik dat waar 'n hof besluit het dat 'n kontrak "W" met bedinge "X", "Y" en "Z" die finale en volle manifestasie van die partye se ooreenkoms weerspieël, dit dalk kan gebeur dat waar ekstrinsieke getuienis toegelaat word ten aansien van die betekenis van beding "X", die beding inderdaad gewysig word.

---

89 Welke ook getuienis moet insluit wat voorheen op grond van blote pragmatiese en verouderde beleidsoorwegings as "irrelevant" geklassifiseer is. Sien die bespreking in par. 5.3.4 in Deel 1 van hierdie artikel.

90 Corbin 1960:par. 543.

91 Zeffertt & Paizes 1986:97-98.

Zeffertt en Paizes stel derhalwe voor dat, anders as Williston se benadering, die korrekte benadering nie is om aan die beding die betekenis toe te dig wat daaraan geheg sal word deur 'n "redelike intelligente persoon" of "'n normale gebruiker van die Engelse taal" nie. Die hof moet volgens hulle eerder poog om die betekenis van die beding vas te stel ooreenkomstig die betekenis wat deur beide partye daaraan geheg word (die wilsteorie) of deur een van die partye daaraan geheg word (die vertrouenssteorie). In die toepassing van hierdie benadering behoort die hof ook alle relevante getuienis ten aansien van die omringende omstandighede, insluitende die erkennings wat die partye gemaak het, die onderhandelinge en n-kontraktuele kommunikasies tussen hulle, asook alle huidige gebruike wat hulle woordkeuse kon beïnvloed, toe te laat.⁹²

Daar word saamgestem met hierdie benadering. Dit is nog steeds baie belangrik in die moderne kommersiële handelswêreld om die onskendbaarheid ("sanctity") van kontrakte te beskerm. Deur die bewoording van 'n kontrak dan ook sodanig af te water dat dit bloot oor simboliese waarde beskik, sal hierdie onskendbaarheid basies vernietig word en sal dit aanleiding gee daartoe dat geen kontraksparty ooit veilig sal wees nie.

Aan die ander kant, en veral in die lig van Suid-Afrika se aansienlike ongeletterdheid en ongelyke onderhandelingsmag, kan 'n kontraksparty nooit die reg ontsê word nie om enige relevante getuienis aan te bied in 'n poging om 'n hof te oortuig dat die betekenis van die bewoording in 'n kontrak iets anders is as die duidelike en grammatikale betekenis daarvan. Indien dit dan aan die einde van die verhoor sou blyk dat een van die partye werklik irrelevante getuienis aangebied het wat aanleiding gegee het tot 'n aansienlike vermorsing van hoftyd, kan die hof sodanige party penaliseer met 'n nadelige kostebevel.⁹³

Daar word derhalwe voorgestel dat wetgewing uitgevaardig moet word wat daarop neerkom dat daar 'n weerlegbare vermoede geskep word dat die bewoording van die kontrak die duidelike en grammatikale betekenis daarvan dra, tensy voldoende relevante getuienis tot die teendeel aangevoer word. Dit sal dan tot gevolg hê dat die klem eerder gelê sal word op die gewig of bewyswaarde, indien enige, wat aan enige ekstrinsieke getuienis toegeken sal word deur 'n hof in die uitleg van 'n kontrak eerder as 'n totale verbod op die toelaatbaarheid daarvan.⁹⁴

---

92 Zeffertt & Paizes 1986:98; Corbin 1960:par. 543.

93 Sien die bespreking in par. 5.3.4 in Deel 1 van hierdie artikel.

94 Hierdie sentiment word gepas as volg verwoord deur Nicholls (2005:585): "Of course the weight the court will attach to evidence of pre-contract negotiations when deciding the objective meaning of a term of a contract will depend on the circumstances. Parties enter into written contracts because they wish to reduce the scope for argument about what they agreed. To assist in interpreting a written contract[,] evidence of the parties' intentions must be clear and reliable. Moreover, contemporary correspondence is one thing, oral evidence another. Great care is needed with the latter. These are evidential matters to which all courts are well accustomed."

5. Gevolgtrekking

Die toepassing van die interpretasiereël het, voor die beslissing in *KPMG*, lynreg ingepas by die objektiewe uitlegsbenadering in die Suid-Afrikaanse kontraktereg. Die soorte getuienis wat die howe toegelaat het om die betekenis van 'n woord of 'n beding in 'n kontrak vas te stel, was dan ook hoofsaaklik objektief. Dit was slegs waar sodanige woord of beding dubbelsinnig voorgekom het waar die soeke na die subjektiewe bedoeling van die partye, in die vorm van hul onderhandelinge, enigszins in aanmerking geneem was. Die hoofoogmerk van die interpretasiereël is dan ook die teweegbring van regsekerheid ten aansien van die betekenis van 'n kontrak.

Die voortbestaan van 'n reël wat kontrakspartye se bedoelings soms tot 'n blote fiksie reduceer, moet ernstig bevraagteken word, veral in die lig van die ontwikkeling van die sogenaamde “doeldienende” uitlegmetodes voortspruitend uit die 1996 Grondwet. Die meeste kritiek teen die interpretasiereël bestaan dan ook daaruit dat taalgebruik nie noodwendig net slegs een onbetwiste betekenis kan hê nie en dat die reël verhoed dat daar 'n ondersoek ingestel word na wat die partye werklik bedoel het wat hul kontrak moet beteken. Daar word klaarblyklik ook nie voorsiening gemaak vir vertrouensbeskerming by die huidige toepassing van hierdie reël nie. Insgelyks is die toepassing van hierdie reël in die Suid-Afrikaanse kontraktereg by tye ingewikkeld en moeilik verstaanbaar. Dit was veral die onderskeid wat getref was deur die howe tussen agtergrondsomstandighede en omringende omstandighede wat tot groot verwarring en onsekerheid aanleiding gegee het. Na die uitspraak in *KPMG* heers daar egter nog steeds 'n aansienlike verwarring oor die huidige toepassing en trefwydte van die reël.

Indien daar dan ook 'n analogie getrek word tussen die toepassing van die interpretasiereël en die *iustus error*-benadering, blyk dit duidelik dat laasgenoemde benadering slegs as 'n uitgangspunt objektiewe werking geniet. Hierdie benadering word egter uitdruklik gekwalifiseer deur die beginsels van werklike wilsooreenstemming en vertrouensbeskerming. Dit blyk dan ook duidelik dat hierdie kwalifisering met 'n meer subjektiewe benadering, veel wyer strek as die kwalifikasies van die objektiewe toepassing van die interpretasiereël, (soos getuienis oor die onderhandelinge van die partye), wat voorheen slegs in gevalle van dubbelsinnigheid werking geniet het.

Soos aangetoon, blyk dit duidelik dat die toepassing van die interpretasiereël nie inpas by die huidige kontraktuele aanspreeklikheidsbenaderings in die Suid-Afrikaanse reg nie. Daar word, in die eerste plek, nie in alle gevalle, waar die kontraksbeding ondubbelsinnig voorkom, of sekere getuienis as ontoelaatbaar beskou word aangesien dit nie die kontrak kontekstualiseer ten einde sy feitlike agtergrond of doel te bepaal nie, gevolg gegee aan die werklike bedoeling van die partye nie as gevolg daarvan dat sekere relevante getuienis uitgesluit word in sodanige soeke. Tweedens, verhinder die huidige toepassing van die interpretasiereël dat

die geskrewe kontrak in alle gevalle gerektifiseer kan word in gevalle van vertrouensbeskerming.

Daar word aan die hand gedoen dat die probleem van vertrouensbeskerming egter nie opgelos sal kan word deur die blote afskaffing van die (algehele) interpretasiereël nie. Daar sal derhalwe spesifiek voorsiening gemaak moet word vir vertrouensbeskerming waar daar 'n redelike vertroue by 'n party gewek is ten aansien van die betekenis van 'n bepaalde kontrakbeding.

Aan die ander kant, dien die interpretasiereël wel die belangrike doel dat daar genoegsame bewyswaarde aan die betekenis van die bedinge van 'n skriftelike kontrak geheg word. Daar word derhalwe aan die hand gedoen dat die interpretasiereël in sy geheel afgeskaf behoort te word,⁹⁵ maar dat die bewyswaarde van die ondubbelsinnige betekenis van die bewoording van die skriftelike kontrak behoue moet bly.

Daar word verder aan die hand gedoen dat die howe nie die mees toepaslike forum is vir die afskaffing van die (wye) interpretasiereël nie, aangesien daar al reeds 'n groot mate van verwarring heers oor die toepassing van die konsepte van “konserwatief” en “feitelike agtergrond of doel”, en dat wetgewing die enigste werkbare alternatief daarstel.

Bibliografie

BEKKER T

2012. Die integrasiereël in die Suid-Afrikaanse kontraktereg. *Stellenbosch Regstydskrif* 23(2):265-279.

CHRISTIE RH

2011. *The law of contract in South Africa*. 6de uitg. Durban: Lexis Nexis.

COOKE J & OUGHTON D

2000. *The common law of obligations*. 3de uitg. Londen: Butterworths.

CORBIN AL

1960. *Corbin on contracts*. Vol. 3. Saint Paul: West Publishing Co.

CORNELIUS SJ

2013. Die toelaatbaarheid van ekstrinsieke getuienis by die uitleg van kontrakte. *Tydskrif vir die Suid-Afrikaanse Reg* 2013(4):805-816.

HARMS LTC

1999. *Amler's precedents of pleadings*. 5de uitg. Durban: Butterworths.

HOLDSWORTH WS

1966. *A history of English law*. 3de herdrukte uitg. Vol. 9. Londen: Methuen & Co, Sweet & Maxwell.

---

95 Of indien aanvaar word dat die algehele interpretasiereël reeds afgeskaf is deur die *KPMG*-beslissing, enige verbod op die aanbieding van alle werklik relevante ekstrinsieke getuienis in die uitlegproses.

HUTCHISON D & C-J PRETORIUS (reds.)

2012. *Kontraktereg in Suid-Afrika*. 2de uitg. Kaapstad: Oxford University Press.

JOUBERT DJ

1987. *General principles of the law of contract*. Kaapstad: Juta.

KERR AJ

2002. *The principles of the law of contract*. 6de uitg. Durban: Butterworths.

LUBBE GF & MURRAY CM

1988. *Farlam and Hathaway contract cases, materials and commentary*. 3de uitg. Kaapstad: Juta.

MARKESINIS B, UNBERATH H & JOHNSTON A

2006. *The German law of contract: A comparative treatise*. 2de uitg. Oxford: Hart Publishing.

MCMEEL G

2003. Prior negotiations and subsequent conduct – The next step forward for contractual interpretation? *Law Quarterly Review* 119:272-297.

NICHOLLS D

2005. My kingdom for a horse. *Law Quarterly Review* 121:577-591.

OLIVIER PJJ

1975. *Legal fictions in practice and legal science*. Rotterdam: Rotterdam University Press.

PRETORIUS C-J

2002. The basis of contractual liability: A comparative study. Ongepubliseerde LLD-tesis. Universiteit van Suid-Afrika.

2008. The basis and underpinnings of the *caveat subscriptor* rule. *Tydskrif vir Hedendaags Romeins Hollandse Reg* 71(4):660-671.

REINECKE MFB

1989. Regstreekse of onregstreekse toepassing van die vertrouensteorie? *Tydskrif vir die Suid-Afrikaanse Reg* 1989(4):509-514.

REINECKE MFB & VAN DER MERWE S

1984. Dwaling by kontraksluiting *Horty Investments (Pty) Ltd v Interior Accoustics (Pty) Ltd* 1984 3 SA 537 (W). *Tydskrif vir die Suid-Afrikaanse Reg* 1984(3):290-294.

SONNEKUS JC

2000. *Die estoppelleerstuk in die Suid-Afrikaanse reg*. 2de uitg. Durban: Butterworths.

VAN DER MERWE SWJ, VAN HUYSSTEEN LF, REINECKE MFB & LUBBE GF

2012. *Contract general principles*. 4de uitg. Kaapstad: Juta.

VORSTER JP

1988. The basis for the implication of contractual terms. *Tydskrif vir die Suid-Afrikaanse Reg* 1988(2):161-183.

ZEFFERTT DT & PAIZES AP

1986. *Parole evidence with particular reference to contract*. Johannesburg: Centre for Banking Law.

ZIMMERMAN R & VISSER D (reds.)

1996. *Southern Cross civil law and common law in South Africa*. Kaapstad: Juta.